

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

EUROPEJSKIE I KRAJOWE RAMY KWALIFIKACJI

PODSTAWOWE INFORMACJE

opracował Stanisław Sławiński

na podstawie materiałów wypracowanych przez Zespół Ekspertów ds. KRK

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Uczenie się przez całe życie
- III. Europejskie Ramy Kwalifikacji - odpowiedź UE na współczesne wyzwania cywilizacyjne
 1. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady
 2. Znaczenie Ram Kwalifikacji dla rynku pracy
 3. Deskryptory poziomów w Europejskich Ramach Kwalifikacji
 4. Przykłady z różnych krajów
 5. Budowanie wzajemnego zaufania – zasady odnoszenia
- IV. Zasady rozwijania krajowych systemów kwalifikacji
 1. Efekty uczenia się jako kryterium
 2. Rozdzielenie funkcji edukacyjnych i walidacyjnych
 3. Zapewnianie jakości
 4. Transfer i akumulacja osiągnięć w uczeniu się
 5. Partnerzy w budowie Ram Kwalifikacji
- V. Budowa Polskich Ram Kwalifikacji
 1. Rozpoczęcie prac
 2. Cele wprowadzenia Polskich Ram Kwalifikacji
 3. Perspektywy wdrożenia Polskich Ram Kwalifikacji

I. WPROWADZENIE

Idea Europejskich Ram Kwalifikacji pojawiła się w 2004 roku, a propozycja ich utworzenia została wy-sunięta przez Komisję Europejską we wrześniu 2006 roku. Dnia 23 kwietnia 2008 roku Parlament Eu-ropejski i Rada Unii Europejskiej wydały „Zalecenie w sprawie ustanowienia Europejskich Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie”, które spowodowało rozpoczęcie prac nad nimi we wszyst-kich krajach europejskich, także w Polsce.

Proces tworzenia Europejskich Ram Kwalifikacji nabrał przyśpieszenia w drugiej połowie lat 90. XX wieku, gdy wyraźnie zdano sobie sprawę, że globalizacja wymaga posiadania narzędzi dla oceniania i porównywania kwalifikacji nabywanych w różnych systemach edukacji. Szczególny impuls do rozwoju tej idei dały postanowienia Rady Europejskiej przyjęte na posiedzeniu w Lizbonie w marcu 2000 roku. Uznano wówczas, że Unia Europejska stanęła w obliczu fundamentalnych zmian, będących wynikiem globalizacji i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Uzgodniono, że należy podjąć działania, aby gos-podarka europejska stała się „najbardziej konkurencyjną i dynamiczną gospodarką w świecie”, zdolną do tworzenia coraz większej liczby „lepszyc miejsc pracy” i „zapewniająca większą spójność społeczną”. Realizacja tak określonego celu strategicznego wymagała nie tylko zmian w sferze gospodarki, ale także śmiałych działań w zakresie modernizacji systemów edukacji.

Zebrani w Lizbonie przywódcy państw europejskich zdefiniowali nowe podejście do politycznej współ-pracy między innymi w dziedzinie edukacji. Nazwano je „otwartą metodą koordynacji”. Ma ona za-pewnić dobre współdziałanie w realizacji wspólnych celów strategii lizbońskiej, przy zachowaniu autonomii państw członkowskich UE w zakresie prowadzonej przez nie polityki edukacyjnej. Taki model współpracy stwarza państwom podejmującym prace nad Krajowymi Ramami Kwalifikacji szerokie moż-liwości korzystania z doświadczeń innych państw, co zwiększa szanse na wypracowanie dobrych roz-wiązań. Podobnie jak inne kraje, Polska korzysta z tych możliwości przy tworzeniu Polskich Ram Kwalifikacji.

II. UCZENIE SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE

Wszystko się zmienia

Tempo rozwoju cywilizacji narzuca współczesnemu człowiekowi konieczność stałego uzupełniania swojej wiedzy i umiejętności. Zmiany w technologiach i innych dziedzinach wiedzy następują tak prędko, że bez uczenia się nowych rzeczy nie da się podwyższać swojej pozycji zawodowej, a utrzymanie zdobytej już pozycji jest coraz trudniejsze. Nowoczesne środki łączności i komputery, urządzenia i technologie stosowane w gospodarstwie domowym przeobrażają także pozazawodowe życie człowieka – zmienia się sposób uczestnictwa we wspólnocie rodzinnej i obywatelskiej.

Współczesny wyścig technologiczny w dużej mierze decyduje o ekonomicznych sukcesach i porażkach nie tylko poszczególnych firm, ale także całych branż, i ma coraz większy wpływ na sytuację gospodarczą państw. Dlatego stale rosną nakłady na badania rozwojowe i wdrożeniowe, a proinnowacyjność staje się kanonem współczesnej polityki nie tylko organizacji gospodarczych, ale także państw.

Nowa polityka edukacyjna

Gospodarka oparta w coraz większym wymiarze na wiedzy potrzebuje coraz większej liczby coraz lepiej wykształconych pracowników. Skala tego zjawiska, a zwłaszcza jego znaczenie dla przyszłości społeczeństw, wpływa na tworzenie się nowej polityki edukacyjnej – polityki na rzecz uczenia się przez całe życie (ang. *lifelong learning*). W latach 2000-2002 w kilku dokumentach Unii Europejskiej przedstawiono wypracowane uzgodnienia dotyczące tworzenia europejskiego obszaru uczenia się przez całe życie¹.

Do głównych celów polityki na rzecz uczenia się przez całe życie w Europie zaliczono:

- ułatwianie swobodnego przepływu osób między różnymi miejscami uczenia się oraz pracą w rozmaitych sektorach, branżach, regionach i krajach,
- ułatwianie przenoszenia zdobytych kwalifikacji oraz ich aktualizacji i rozwijania nowych,
- promowanie kreatywności i innowacyjności,
- przyczynianie się do wzrostu gospodarczego i zatrudnienia.

Człowiek najważniejszy

W centrum zainteresowania europejskiej polityki na rzecz uczenia się przez całe życie stawiana jest osoba ucząca się, a nie instytucja lub system edukacyjny. Dlatego podstawowe założenia tej polityki w pierwszej kolejności odnoszą się do uczącej się osoby.

Są one następujące:

- promowanie idei nieustającego uczenia się, nie tylko przez nakłanianie do podejmowania nauki w tradycyjnym rozumieniu tego słowa, ale przez dostrzeganie i odpowiednie docenianie uczenia się w różnych sytuacjach i okresach życia, w tym przede wszystkim uczenia się przez praktykę,
- tworzenie warunków umożliwiających ocenianie i uznawanie efektów uczenia się niezależnie od sposobu, miejsca i czasu uczenia się,
- równorzędne traktowanie efektów uczenia się zdobytych niezależnie od sposobu, miejsca i czasu uczenia się. Docenianie tych efektów także w systemach nadawania formalnych kwalifikacji.

Nowa polityka potrzebuje nowych narzędzi

Zrealizowanie wizji Europy jako obszaru, na którym żyją społeczeństwa ludzi uczących się², nie jest możliwe bez głębokiej reorientacji polityki rozwoju. Wymaga to redefinicji celów tej polityki oraz tworzenia nowych narzędzi służących realizacji tych celów. Ważnym nowym narzędziem ułatwiającym państwom członkowskim UE realizację polityki na rzecz uczenia się przez całe życie mają stać się Europejskie i Krajowe Ramy Kwalifikacji. Dlatego w tytule Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczącego tej sprawy mowa jest o Europejskich Ramach Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie.

III. EUROPEJSKIE RAMY KWALIFIKACJI – ODPOWIEDŹ UNII EUROPEJSKIEJ NA WSPÓŁCZESNE WYZWANIA CYWILIZACYJNE

1. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady

Główne wskazania zawarte w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 roku w sprawie ustanowienia Europejskich Ram Kwalifikacji dotyczą sposobu realizowania przez państwa członkowskie wspólnych celów polityki na rzecz uczenia się przez całe życie. Ustanowione w tym dokumencie Europejskie Ramy Kwalifikacji wyróżniają osiem poziomów kwalifikacji, które zostały zaprojektowane tak, aby mogły spełniać rolę punktu odniesienia dla różnych systemów i Ram Kwalifikacji w Europie. W tekście zostało wyraźnie podkreślone, że Zalecenie nie zastępuje ani nie określa krajowych systemów kwalifikacji ani samych kwalifikacji.

W Zaleceniu Parlament Europejski i Rada przekazują państwom członkowskim między innymi następujące rekomendacje:

- stosowania Europejskich Ram Kwalifikacji w celu porównywania poziomów kwalifikacji oraz wspierania uczenia się przez całe życie,
- odnoszenia poziomów krajowych systemów kwalifikacji do określonych w Zaleceniu poziomów europejskich ram kwalifikacji,
- podjęcia działań gwarantujących, że od 2012 roku świadectwa i dyplomy potwierdzające kwalifikacje będą zawierały odniesienie do odpowiedniego poziomu Europejskich Ram Kwalifikacji,
- opracowania Krajowych Ram Kwalifikacji zgodnie z krajowym ustawodawstwem i praktyką,
- stosowania podejścia opartego na efektach uczenia się przy definiowaniu i opisywaniu kwalifikacji,
- promowania walidacji (formalnego uznawania) uczenia się pozaformalnego i nieformalnego,
- promowania i stosowania określonych w Zaleceniu zasad zapewniania jakości kształcenia i szkolenia,
- wyznaczenia instytucji, które będą koordynować działania w zakresie tworzenia Ram Kwalifikacji i ich harmonizowania z Europejskimi Ramami Kwalifikacji.

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady ma charakter niewiążący, jednakże kraje członkowskie Unii Europejskiej wdrażają je powszechnie, ponieważ w jego realizacji widzą nowe szanse związane z przejrzystością i międzynarodową uznawalnością kwalifikacji, dostosowaniem ich do potrzeb rynku pracy oraz wyższą jakością edukacji.

2. Znaczenie Ram Kwalifikacji dla rynku pracy

Przejrzystość kwalifikacji

Wspólny europejski rynek pracy ma służyć lepszemu wykorzystaniu potencjału, jakim są wiedza i umiejętności Europejczyków, i stwarzać większe szanse rozwoju kariery zawodowej. Ale potrzebne jest do tego narzędzie ułatwiające pracodawcom zdobycie informacji o tym, jakie kompetencje poświadczają dyplomy i świadectwa uzyskane w poszczególnych krajach europejskich. Inaczej mówiąc, na wspólnym europejskim rynku pracy potrzebna jest przejrzystość kwalifikacji, zdobywanych w bardzo różniących się pomiędzy sobą systemach kształcenia i szkolenia.

Europejskie Ramy Kwalifikacji mają być tym wspólnym układem odniesienia, dzięki któremu będzie można na swój sposób „przetłumaczyć” i porównywać kwalifikacje zdobyte w różnych krajach. Coraz większa jest mobilność pracowników w obrębie wspólnego rynku pracy, dlatego praktycznie wszystkie państwa członkowskie Unii przygotowują własne Ramy Kwalifikacji. Wdrożenie w całej Unii Krajowych Ram Kwalifikacji odniesionych do Europejskich Ram Kwalifikacji umożliwi wszystkim działającym w Europie pracodawcom lepsze rozeznanie rzeczywistych umiejętności zgłaszających się do pracy kandydatów na podstawie okazanych przez nich dyplomów i świadectw.

Wyższa jakość

Systemowo uporządkowany opis poziomów efektów uczenia się, zestawiony z obecną praktyką w dziedzinie edukacji, szkoleń i nadawania kwalifikacji, z pewnością odśłoni środowiskom edukacyjnym i branżowym, w których funkcjonują historycznie ukształtowane kwalifikacje, możliwości lepszego ich zdefiniowania – określenia związanych z nimi wymagań. Po odniesieniu kwalifikacji możliwych do zdobycia w poszczególnych krajach do Europejskich Ram Kwalifikacji zaczną też odślaniać się prawdziwa relacja pomiędzy podobnymi kwalifikacjami w różnych krajach europejskich, co może spowodować zauważalny wzrost poziomu działań edukacyjnych i szkoleniowych, a tym samym wyższą jakość kwalifikacji pracowników.

3. Deskryptory poziomów w Europejskich Ramach Kwalifikacji

Nowy język

Przedstawione w załączniku II do Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady deskryptory poziomów efektów uczenia się mają charakter generyczny. W języku polskim termin „deskryptory generyczne” pojawił się bardzo niedawno i z tego powodu jego właściwe znaczenie jest znane niewielu osobom, nawet w kręgu tych, które uczestniczą w europejskich programach współpracy w dziedzinie edukacji³.

„Deskryptory poziomu” są to ogólne stwierdzenia określające efekty uczenia się odpowiadające danemu poziomowi kwalifikacji. Deskryptor „generyczny” to, inaczej mówiąc, stwierdzenie odnoszące się równocześnie do wielu dziedzin, a zarazem wymagające zinterpretowania (skonkretyzowania) w ramach każdej z tych dziedzin. Istotą „generyczności” deskryptorów (ogólnych stwierdzeń określających efekty uczenia się) jest więc ich właściwość polegająca na tym, że wskazują one na coś istotnego, co stanowi „wspólny mianownik” dla wielu konkretnych (różniących się między sobą) efektów uczenia się. Na przykład jeżeli deskryptorem generycznym któregoś poziomu kwalifikacji będzie sformułowanie „podstawowe wiadomości z danej dziedziny”, to w dokumentacji szczegółowej odnoszącej się do każdej z tych dziedzin trzeba mieć wyraźnie ustaloną odpowiedź na pytanie, które wiadomości z tej dziedziny uważać się będzie za podstawowe. Deskryptory generyczne nie niosą więc konkretnych informacji na temat efektów uczenia się wymaganych do nadania określonej kwalifikacji na danym poziomie – tworzą natomiast ramy dla ich późniejszego opisu.

Narzędzie służące do porównań

Przy lekturze Europejskich albo Krajowych Ram Kwalifikacji można odnieść wrażenie, że zapisy tam umieszczone są puste. I rzeczywiście same w sobie są puste, ponieważ w praktycznym działaniu zawsze trzeba je wypełnić odpowiednią dla każdej konkretnej dziedziny treścią. Deskryptory tego rodzaju są tworzone po to, aby umożliwić dokonanie porównań pomiędzy poszczególnymi (konkretnymi) kwalifikacjami, które pozwolą adekwatnie pogrupować je w kategorie, zwłaszcza w ważne dla praktyki życia społecznego kategorie wyodrębnione według poziomów.

Generyczne deskryptory efektów uczenia się bardzo niewiele mówią więc o konkretnych efektach uczenia się i konkretnych kwalifikacjach, pozwalają natomiast na uporządkowany według poziomów opis zbioru kwalifikacji jako całości. Na następnych stronach przedstawione zostały deskryptory definiujące poziomy Europejskich Ram Kwalifikacji.

Deskryptory poziomów efektów uczenia się w Europejskich Ramach Kwalifikacji⁴

Poziomy ⁵	Wiedza	Umiejętności	Kompetencje
1	Podstawowa wiedza ogólna	Podstawowe umiejętności wymagane do realizacji prostych zadań	Praca lub nauka pod bezpośrednim nadzorem w zorganizowanym kontekście
2	Podstawowa wiedza faktograficzna w danej dziedzinie pracy lub nauki	Podstawowe umiejętności praktyczne lub kognitywne potrzebne do korzystania z istotnych informacji w celu realizacji zadań i rozwiązywania rutynowych problemów przy użyciu prostych zasad i narzędzi	Praca lub nauka pod nadzorem o pewnym stopniu autonomii
3	Znajomość faktów, zasad, procesów i pojęć ogólnych w danej dziedzinie pracy lub nauki	Zestaw umiejętności kognitywnych i praktycznych potrzebnych do realizacji zadań i rozwiązywania problemów poprzez wybieranie i stosowanie podstawowych metod, narzędzi, materiałów i informacji	Ponoszenie odpowiedzialności za realizację zadań w pracy lub nauce; dostosowywanie własnego zachowania do okoliczności w rozwiązywaniu problemów
4	Faktograficzna i teoretyczna wiedza w szerszym kontekście danej dziedziny pracy lub nauki	Zakres umiejętności kognitywnych i praktycznych potrzebnych do generowania rozwiązań określonych problemów w danej dziedzinie pracy lub nauki	Samodzielna organizacja w ramach wytycznych dotyczących kontekstów związanych z pracą lub nauką, zazwyczaj przewidywalnych, ale podlegających zmianom. Nadzorowanie rutynowej pracy innych, ponoszenie pewnej odpowiedzialności za ocenę i doskonalenie działań związanych z pracą lub nauką

Poziomy ⁵	Wiedza	Umiejętności	Kompetencje
5	Obszerna, specjalistyczna, faktograficzna i teoretyczna wiedza w danej dziedzinie pracy lub nauki i świadomość granic tej wiedzy	Rozległy zakres umiejętności kognitywnych i praktycznych potrzebnych do kreatywnego rozwiązywania abstrakcyjnych problemów	Zarządzanie i nadzór w kontekstach pracy i nauki podlegających nieprzewidywalnym zmianom; analizowanie i rozwijanie osiągnięć pracy własnej oraz innych osób
6	Zaawansowana wiedza w danej dziedzinie pracy i nauki obejmująca krytyczne rozumienie teorii i zasad	Zaawansowane umiejętności wykazywania się biegłością i innowacyjnością potrzebną do rozwiązywania złożonych i nieprzewidywalnych problemów w specjalistycznej dziedzinie pracy lub nauki	Zarządzanie złożonymi technicznymi lub zawodowymi działaniami lub projektami, ponoszenie odpowiedzialności za podejmowane decyzje w nieprzewidywalnych kontekstach związanych z pracą lub nauką, ponoszenie odpowiedzialności za zarządzanie rozwojem zawodowym jednostek i grup
7	Wysoce wyspecjalizowana wiedza, której część stanowi najnowsza wiedza w danej dziedzinie pracy lub nauki, będąca podstawą oryginalnego myślenia lub badań. Krytyczna świadomość zagadnień w zakresie wiedzy w danej dziedzinie oraz na styku różnych dziedzin	Specjalistyczne umiejętności rozwiązywania problemów potrzebne do badań lub działalności innowacyjnej w celu tworzenia nowej wiedzy i procedur oraz integrowania wiedzy z różnych dziedzin	Zarządzanie i przekształcanie kontekstów związanych z pracą lub nauką, które są złożone, nieprzewidywalne i wymagają nowych podejść strategicznych. Ponoszenie odpowiedzialności za przyczynianie się do rozwoju wiedzy i praktyki zawodowej lub za dokonywanie przeglądów strategicznych wyników zespołów
8	Wiedza na najbardziej zaawansowanym poziomie w danej dziedzinie pracy lub nauki oraz na styku różnych dziedzin	Najbardziej zaawansowane i wyspecjalizowane umiejętności i techniki, w tym synteza i ocena, potrzebne do rozwiązywania krytycznych problemów w badaniach lub działalności innowacyjnej oraz do poszerzania i ponownego określenia istniejącej wiedzy lub praktyki zawodowej	Wykazywanie się znaczącym autorytetem, innowacyjnością, autonomią, etyką naukową i zawodową oraz trwałym zaangażowaniem w rozwój nowych idei i procesów w najważniejszych kontekstach pracy zawodowej lub nauki, w tym badań

Powyższe deskryptory dotyczą efektów uczenia się nabywanych we wszystkich sektorach edukacji: w kształceniu ogólnym, w kształceniu i szkoleniu zawodowym, w kształceniu wyższym oraz w ramach wszelkich innych rodzajów uczenia się poza systemami edukacji formalnej.

4. Przykłady z różnych krajów

W Szkocji

W Szkocji od kilku lat istnieje system Ram Kwalifikacji, który doczekał się nie tylko pełnej obudowy instytucjonalnej, ale z powodzeniem funkcjonuje już w systemie kształcenia. Szkockie Ramy Kwalifikacji powstały poprzez ewolucję systemu zdobywania kwalifikacji. Idea ta wyrosła z potrzeby uznawania kompetencji nabytych poza systemem kształcenia oraz z tradycji edukacyjnej opartej na efektach kształcenia i uczenia się. Należy podkreślić, że chociaż w Szkocji Ramy Kwalifikacji dla różnych sektorów rozwijały się niezależnie, to jednak udało się stworzyć wspólny system odniesienia obejmujący wszystkie sektory edukacji. Podwaliny szkockiego systemu Ram Kwalifikacji istniały na wiele lat przed stworzeniem Europejskich Ram Kwalifikacji.

W Austrii

W Austrii prace nad Krajowymi Ramami Kwalifikacji rozpoczęły się w roku 2006. W wyniku szerokich konsultacji, które miały miejsce w 2008 roku, podjęto decyzję, że Krajowe Ramy Kwalifikacji odniesione do Europejskich Ram Kwalifikacji będą w Austrii wdrażane. Pomimo długiej listy pytań, na które nie ma jeszcze odpowiedzi, wiadomo już, że w Austrii Ramy Kwalifikacji będą miały funkcję przewodnika i nie będą narzędziem wprowadzania zmian w systemie uznawania i nadawania kwalifikacji. W tym kraju nadal trwa debata społeczna nad tym, w jaki sposób spowodować, aby Krajowe i Europejskie Ramy Kwalifikacji stały się powszechnie używanym punktem odniesienia, ale przy możliwie najmniejszej ingerencji w istniejący system edukacji.

W Chorwacji

W Chorwacji przeciwnie, pojawienie się idei Ram Kwalifikacji zbiegło się w czasie z poważnymi reformami systemu i prace nad Krajowymi Ramami stały się jedną z istotnych sił napędowych zmian. W tym kraju wprowadzanie Ram Kwalifikacji wzmacnia więc planowane zmiany oraz wpływa na ich kierunki. W Chorwacji wdrożenie Ram Kwalifikacji postrzegane jest jako podstawowy warunek do urzeczywistnienia strategii uczenia się przez całe życie.

Jedność w różnorodności

Doświadczenia krajów europejskich pokazują, że wprowadzanie Krajowych Ram Kwalifikacji może przebiegać w różny sposób, różna też może być budowa Ram Kwalifikacji. Szkockie Ramy Kwalifikacji mają dwanaście poziomów kwalifikacji, przy czym każdy z nich może zawierać jedną lub więcej kwalifikacji, w Austrii proponuje się osiem poziomów, natomiast w Chorwacji ma być osiem poziomów i cztery podpoziomy. Najważniejsze jest to, że ramy każdego kraju mają określone odniesienia do poziomów w Europejskich Ramach Kwalifikacji.

5. Budowanie wzajemnego zaufania – zasady odnoszenia

Odniesć Krajowe Ramy Kwalifikacji do Europejskich Ram Kwalifikacji

Każde państwo ma swobodę w ustalaniu liczby poziomów w swoich Krajowych Ramach Kwalifikacji w zgodzie z własnym systemem edukacyjnym, tradycjami i potrzebami. Aby jednak Ramy Kwalifikacji mogły być naprawdę użytecznym narzędziem ułatwiającym międzynarodową współpracę w dziedzinie edukacji i szkoleń oraz racjonalizację działań na wspólnym europejskim rynku pracy, niezbędne jest przeprowadzenie procesu odnoszenia poziomów kwalifikacji w poszczególnych krajach do poziomów Europejskich Ram Kwalifikacji.

Wspólne zasady działania

Aby wywiązać się z tego zadania i zapewnić przeprowadzenie procesu odnoszenia w taki sposób, żeby jego efekt był zrozumiały i wiarygodny dla interesariuszy (partnerów społecznych) we wszystkich zaangażowanych w te działania państwach członkowskich, zaleca się przestrzeganie pewnych zasad. Dzięki temu odpowiednie władze poszczególnych krajów będą mogły zapewnić, że podane do publicznej wiadomości informacje i dokumenty dotyczące krajowego systemu kwalifikacji są istotne, znaczące, przejrzyste, porównywalne i budzą zaufanie.

Najważniejsze wskazówki

Władze państwowe powinny rozdzielić pomiędzy poszczególne organy i instytucje zadania (i kompetencje) w zakresie rozwijania krajowego systemu kwalifikacji – powinno to być podane do publicznej wiadomości. Należy wykazać powiązanie poziomów w Krajowych Ramach Kwalifikacji z poziomami w Europejskich Ramach Kwalifikacji. Należy zadbać o przejrzystość procedur włączania konkretnych kwalifikacji do Ram Krajowych. Krajowy system zapewniania jakości kształcenia i szkolenia powinien być powiązany z Ramami Kwalifikacji i działać zgodnie z odpowiednimi wskazówkami europejskimi. W procesie odnoszenia winni brać udział eksperci zagraniczni. Odniesienie Krajowych Ram Kwalifikacji do Europejskich winno być potwierdzone przez upoważniony do tego organ władz państwowych. Należy opublikować na ten temat oficjalny raport referencyjny dokumentujący wiarygodność procesu odnoszenia.

Na oficjalnej platformie cyfrowej Europejskich Ram Kwalifikacji zostanie umieszczona informacja dotycząca państw, które potwierdziły zakończenie procesu odnoszenia wraz z odsyłaczami do ich raportów referencyjnych. Po zakończenia procesu odnoszenia wszystkie wydawane świadectwa, dyplomy i dokumenty potwierdzające zdobyte kwalifikacje będą zawierały wyraźne odniesienie, za pośrednictwem Krajowych Ram Kwalifikacji, do odpowiedniego poziomu w Europejskich Ramach Kwalifikacji.

IV. ZASADY ROZWIJANIA KRAJOWYCH SYSTEMÓW KWALIFIKACJI

1. Efekty uczenia się jako kryterium

Nowe podejście

Obecny system zdobywania kwalifikacji w Polsce opiera się w dużej mierze na standardach i kryteriach dotyczących procesu edukacji formalnej określonych za pomocą treści kształcenia i lat formalnego nau czania. Oznacza to, że kwalifikacje określonego rodzaju przyznaje się przede wszystkim na podstawie takich kryteriów, jak treści programowe w danym cyklu kształcenia i czas trwania kształcenia (liczba godzin, semestrów, lat nauki). Dotychczas nadawanie kwalifikacji było więc oparte na założeniu, że tylko przejście przez szkołę lub cykl szkoleń może dać wiedzę i umiejętności pozwalające na wydanie świadectwa potwierdzającego kwalifikacje. Podejście proponowane w Ramach Kwalifikacji kładzie główny nacisk na efekty uczenia się. Bo naprawdę ważne jest to, co człowiek wie i potrafi zrobić, a nie w jakiej instytucji, czego i jak długo się uczył.

Potrzebna jest zmiana systemowa

Parlament Europejski i Rada zalecają państwom członkowskim wprowadzenie rozwiązań, które umożliwią uzyskiwanie świadectw kwalifikacji na podstawie efektów uczenia się potwierdzonych (przez upoważniony organ), bez względu na to, jakim sposobem efekty te zostały osiągnięte. Dostosowanie polskiego systemu nadawania kwalifikacji do tego założenia wymagać będzie wielu powiązanych ze sobą zmian prawnych i organizacyjnych. Wprowadzenie tych zmian ułatwi ludziom dorosłym kontynuowanie edukacji, a wielu osobom otworzy możliwość dalszego uczenia się, które będzie mogło być uwieńczone kolejnym świadectwem lub dyplomem. Będzie to miało duże znaczenie nie tylko dla bezrobotnych, ale także dla osób pracujących, ponieważ umożliwi zdobywanie nowych kwalifikacji zwiększających szanse na rynku pracy. Wdrożenie takiego systemu będzie stwarzać obywatelom naszego kraju nowe zachęty do włączenia się w realizację idei uczenia się przez całe życie.

2. Rozdzielenie funkcji edukacyjnych i walidacyjnych

Tradycyjny monopol edukacji formalnej

W Polsce dość powszechnie obowiązuje zasada, że instytucje organizujące kształcenie formalne (szkoły, wyższe uczelnie) mają równocześnie uprawnienia do wydawania odpowiednich rodzajów świadectw i dyplomów. W konsekwencji najczęściej jest tak, że dokumenty formalnie potwierdzające kwalifikacje mogą otrzymać osoby, które uczestniczyły w kształceniu zorganizowanym przez tego typu instytucje. W tej sytuacji osoby uczące się poza formalnym systemem edukacji, nawet jeżeli ich efekty uczenia się odpowiadają standardowym wymaganiom jakiejś kwalifikacji, nie mają możliwości uzyskania formalnego potwierdzenia swoich osiągnięć.

Potrzebna jest zmiana zasady

W związku z tym, że w tradycyjnym podejściu praktycznie nie ma możliwości uzyskania świadectwa lub dyplomu potwierdzającego kwalifikacje poza systemem edukacji formalnej, polityka na rzecz uczenia się przez całe życie wymaga, żeby rozdzielić działalność ściśle edukacyjną od organizowania procesu walidacji. W Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady wyraźnie akcentuje się potrzebę promowania walidacji efektów uczenia się poza systemem formalnej edukacji, ze zwróceniem szczególnej uwagi na osoby najbardziej narażone na bezrobocie. Stworzenie systemu walidacji efektów uczenia się pozaformalnego i nieformalnego jest możliwe wtedy, gdy kryterium nadawania kwalifikacji będą efekty uczenia się, a nie uczestnictwo w cyklu kształcenia zorganizowanym przez instytucję edukacji formalnej.

Walidacja w przyszłości

Tradycyjnie przeprowadzane w instytucjach edukacji formalnej egzaminy sprawdzające osiągnięcia uczniów/studentów najczęściej nie są oceną efektów ich uczenia się w odniesieniu do ustalonego standardu. Natomiast w koncepcji przyjętej w pracach nad systemem Europejskich i Krajowych Ram Kwalifikacji walidacją nazywa się proces potwierdzania, że określone, poddane ocenie osiągnięcia w uczeniu się, uzyskane przez uczącego się, odpowiadają efektom wymaganym dla uzyskania danej kwalifikacji. Jest to ważna wskazówka, w jakim kierunku powinien iść rozwój systemu kwalifikacji w naszym kraju.

3. Zapewnianie jakości

Wspólne zasady

W Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady w postaci oddzielnego załącznika zapisane zostały także wspólne zasady zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym oraz w kształceniu i szkoleniu zawodowym.

- Zapewnianie jakości jest podstawą prawidłowego działania systemu Ram Kwalifikacji.
- Zapewnianie jakości powinno być integralną częścią wewnętrznego zarządzania instytucjami, które kształcą i szkolą.
- Zapewnianie jakości wymaga także regularnego oceniania zewnętrznego tych instytucji.
- Również agencje, które monitorują instytucje kształcące i szkolące, powinny być poddawane regularnym przeglądom.
- Zapewnianie jakości powinno obejmować kontekst oraz proces kształcenia i zwracać uwagę na efekty uczenia się.
- Systemy zapewniania jakości powinny mieć spójne, kompleksowe metody działania i w tym także procedury służące poprawie.
- Działania na rzecz zapewniania jakości na poziomie regionalnym, krajowym i międzynarodowym powinny być koordynowane.
- Zapewnianie jakości wymaga stałej współpracy na wszystkich poziomach i we wszystkich systemach kształcenia i szkolenia, zarówno w poszczególnych państwach członkowskich, jak i we Wspólnocie Europejskiej jako całości.

4. Transfer i akumulacja osiągnięć w uczeniu się

Zindywidualizowany program uczenia się

Zgodnie z założeniami polityki na rzecz uczenia się przez całe życie, jednym z kierunków prac nad Krajowymi Ramami Kwalifikacji jest stworzenie możliwości indywidualnego kształtowania kariery edukacyjnej, to znaczy kompletowanie swoich osiągnięć edukacyjnych z wykorzystaniem oferty zajęć w różnych instytucjach edukacyjnych i w różnym czasie. Temu celowi służyć mają rozwijane w Europie systemy punktowe ECTS i ECVET umożliwiające przenoszenie (transfer) i gromadzenie w indywidualnym portfolio (akumulację) potwierdzonych (zwalidowanych) efektów uczenia się. W Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczącym Europejskich Ram Kwalifikacji rekomenduje się powiązanie Krajowych Ram Kwalifikacji z systemami przenoszenia osiągnięć ECTS i ECVET.

ECTS – Europejski System Transferu i Akumulacji Punktów

System ECTS został opracowany w roku 1989 na potrzeby wymiany studentów w ramach programu Erasmus. W ciągu 20 lat funkcjonowania wielokrotnie był modyfikowany. Obecnie jest wdrożony w większości krajów europejskich, stosują go powszechnie także polskie uczelnie dla studiów I i II stopnia. ECTS służy zarówno do transferu, jak i akumulacji osiągnięć uczącego się. W systemie ECTS uczący się powinien otrzymywać punkty jedynie w przypadku potwierdzenia osiągnięcia efektów uczenia się.

ECVET – Europejski System Transferu Osiągnięć w Kształceniu i Szkoleniu Zawodowym

System ECVET powstawał pod bezpośrednim kierownictwem Komisji Europejskiej w latach 2003-2009. Dotąd żaden z krajów Unii Europejskiej nie zdecydował o oficjalnym wdrożeniu tego systemu. Główne założenia ECVET mówią, że transferowi oraz akumulacji podlegają jednostki uczenia się, czyli zbiory wiedzy, umiejętności i kompetencji, które można poddać ocenie i walidacji. Prace nad szczegółowymi rozstrzygnięciami są w toku. Na przykład nie wiadomo jeszcze, czy punkty ECVET przypisywane będą jedynie efektom uczenia się o charakterze zawodowym, czy także ogólnym. Trwają również prace nad ustaleniem właściwych odniesień pomiędzy systemem ECVET i ECTS, ponieważ kształcenie zawodowe realizowane jest także na poziomie szkolnictwa wyższego.

5. Partnerzy w budowie Ram Kwalifikacji

W kraju

Europejskie i Krajowe Ramy Kwalifikacji nie będą pozytywnie oddziaływać na rozwój systemów edukacji i kwalifikacji, nie staną się czynnikiem dynamizującym uczenie się przez całe życie w państwach członkowskich Unii Europejskiej, jeżeli nie będą owocem dialogu i współpracy wszystkich zainteresowanych. Dlatego w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Ram Kwalifikacji znajdują się zapisy wskazujące na potrzebę tworzenia krajowych struktur koordynacyjnych, których jednym z najważniejszych zadań jest wspieranie uczestnictwa wszystkich zainteresowanych stron w procesie budowania Ram Kwalifikacji, w tym także przygotowywania danych do raportu referencyjnego.

W Zaleceniu podkreśla się, że w budowie Krajowych Ram Kwalifikacji powinny uczestniczyć, zgodnie z krajowym ustawodawstwem i praktyką, instytucje szkolnictwa wyższego oraz kształcenia i szkolenia zawodowego, partnerzy społeczni, przedstawiciele branż i sektorów gospodarczych, a także eksperci od spraw kwalifikacji.

Współpraca międzynarodowa

Ogromne znaczenie dla powodzenia prac nad Ramami Kwalifikacji ma także współpraca międzynarodowa. Parlament Europejski i Rada zatwierdziły zamierzenia Komisji Europejskiej dotyczące wspierania państw członkowskich oraz międzynarodowych organizacji sektorowych w działaniach zmierzających do praktycznego wdrożenia i stosowania Ram Kwalifikacji. Wsparcie Komisji Europejskiej polega na ułatwianiu współpracy i wymiany dobrych praktyk oraz testowania nowych rozwiązań, między innymi w drodze dobrowolnej wzajemnej weryfikacji. Komisja wspiera także rozwój Krajowych Ram Kwalifikacji poprzez programy wspólnotowe, inicjowanie działań informacyjnych i konsultacyjnych oraz opracowywanie materiałów pomocniczych i wytycznych. Ważną rolę w realizacji tych zadań pełni Grupa Doradcza ds. Europejskich Ram Kwalifikacji złożona z przedstawicieli państw członkowskich oraz europejskich partnerów społecznych. Odpowiada ona za zapewnienie ogólnej spójności i promowanie przejrzystości procesu ustalania odniesień krajowych systemów kwalifikacji do Europejskich Ram Kwalifikacji.

V. BUDOWA POLSKICH RAM KWALIFIKACJI

1. Rozpoczęcie prac

Projekt systemowy

Polska rozpoczęła pracę nad Krajowymi Ramami Kwalifikacji w 2008 roku w ramach realizowanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej projektu systemowego zatytułowanego „Opracowanie bilansu kwalifikacji i kompetencji dostępnych na rynku pracy w Polsce oraz modelu Krajowych Ram Kwalifikacji”. Projekt realizowany jest we współpracy z Instytutem Badań Edukacyjnych oraz Fundacją „Fundusz Współpracy” w ramach Poddziałania 3.4.1. Priorytetu III Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. W przygotowanej w ramach tego projektu wstępnej propozycji modelu Polskich Ram Kwalifikacji wykorzystano wcześniejsze polskie dokonania:

- opracowanie krajowych standardów kwalifikacji zawodowych (2006-2007)⁶,
- przygotowanie założeń Krajowych Ram Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego (2006-2008)⁷,
- opracowanie i wprowadzenie nowych podstaw programowych kształcenia ogólnego (2008)⁸.

Główne przesłanki

Zaproponowany przez zespół ekspertów wstępny projekt Polskich Ram Kwalifikacji uwzględnia następujące przesłanki:

- ogólne założenia i zasady budowania Ram Kwalifikacji ustalone w oficjalnych dokumentach Unii Europejskiej,
- ustalenia, wnioski i rekomendacje przedstawiane przez złożoną z ekspertów międzynarodową Grupę Doradczą, którą utworzono w Unii Europejskiej w celu bieżącego monitorowania i ukierunkowania prac nad wdrażaniem Europejskich i Krajowych Ram Kwalifikacji w krajach członkowskich⁹,
- wnioski wynikające z wystąpień i dyskusji ekspertów na konferencjach i spotkaniach międzynarodowych oraz z opublikowanych materiałów poświęconych tej problematyce, w tym w szczególności z prezentacji doświadczeń różnych krajów w zakresie budowania Krajowych Ram Kwalifikacji,
- cele wprowadzenia Polskich Ram Kwalifikacji wypracowane przez zespół ekspertów MEN.

2. Cele wprowadzenia Polskich Ram Kwalifikacji

W toku dyskusji podczas prac nad modelem ram cele wprowadzenia Polskich Ram Kwalifikacji sformułowano następująco:

- ułatwienie i stymulowanie, a docelowo dokonanie w Polsce przejścia z obecnego systemu edukacji (skupiającego główną uwagę na treściach, których ma się nauczać) do systemu koncentrującego się na szeroko rozumianych efektach uczenia się,
- stworzenie systemu dogodnego dla realizacji idei uczenia się przez całe życie. Chodzi o takie rozwiązania systemowe, które między innymi umożliwią oficjalne (urzędowe) uznawanie (po odpowiednim sprawdzeniu) efektów uczenia się pozaformalnego i nieformalnego. Te rozwiązania powinny pozwolić na nadawanie ważnych z formalnego punktu widzenia świadectw i dyplomów osobom, które poza szkołą lub inną instytucją kształcącą naprawdę nauczyły się tego, co trzeba umieć, żeby otrzymać dane świadectwa lub dyplom,
- zapewnienie większej integracji wszystkich trzech sektorów edukacji w Polsce (ogólnej, wyższej, zawodowej) i większe uelastycznienie polskiego systemu edukacji. Pozwoli to na stworzenie praktycznych możliwości odpowiednio szybkiego reagowania na nowe potrzeby społeczeństwa, w tym rynku pracy,
- stworzenie – dzięki zrealizowaniu dobrowolnie przyjętych zobowiązań Polski, które wynikają z uzgodnionych w ramach UE kierunków działania państw członkowskich – warunków ułatwiających uznawanie nadawanych w Polsce kwalifikacji również w innych krajach, w tym zwłaszcza w państwach członkowskich UE.

Koncepcja docelowa

W świetle tych celów zaproponowany dla Polski model Krajowych Ram Kwalifikacji należy traktować, jako opartą na wspólnych założeniach charakterystykę naszych poziomów kwalifikacji, a zarazem przyszłościową koncepcję polskiego systemu uczenia się przez całe życie. Wstępna propozycja modelu Polskich Ram Kwalifikacji będzie rozwijana i konsultowana w następnym etapie prac, zaplanowanym na lata 2010-2011. Nad całością tych działań czuwać ma komitet sterujący złożony z wysokich rangą przedstawicieli polskiego rządu.

3. Perspektywy wdrożenia Polskich Ram Kwalifikacji

Problemy z językiem

Przygotowanie i wdrożenie Polskich Ram Kwalifikacji wymaga rozwiązania wielu problemów i przezwyciężenia różnego rodzaju trudności. Między innymi ważne utrudnienia wynikają z nazewnictwa. W języku polskim słowo „kwalifikacje” w kontekście edukacji i pracy zawodowej najczęściej oznacza wiedzę i umiejętności niezbędne do wykonywania określonego zawodu. Natomiast w dokumentach dotyczących Europejskich Ram Kwalifikacji „kwalifikacje” to formalne potwierdzenie, że dana osoba osiągnęła efekty uczenia się zgodne z określonym standardem. W rozumieniu autorów Europejskich Ram Kwalifikacji kwalifikacje uzyskuje się zatem w procesie kształcenia ogólnego i wyższego, oraz w toku kształcenia i szkolenia zawodowego. Ta rozbieżność stwarza, i długo jeszcze będzie stwarzać, trudności w zrozumieniu idei Europejskich Ram Kwalifikacji w Polsce. Kłopoty wynikają także z wieloznaczności wielu używanych przez nas terminów, na przykład słowa „kompetencje” czasem używamy zamiennie ze słowem „kwalifikacje”, czasem w znaczeniu „umiejętności”, a w innych sytuacjach jako „uprawnienia”. Wiele problemów powstaje także przy tłumaczeniu na język polski zagranicznych materiałów dotyczących Ram Kwalifikacji. Dlatego dla dobrego wdrożenia Polskich Ram Kwalifikacji niezbędne będzie opracowanie, uzgodnienie, a następnie konsekwentne używanie spójnej terminologii we wszystkich dokumentach i materiałach związanych z Ramami Kwalifikacji.

Potrzeba badań empirycznych

Żeby Polskie Ramy Kwalifikacji mogły służyć realizacji założonych celów, muszą być solidnie osadzone w społecznej rzeczywistości, przede wszystkim w realiach krajowego rynku pracy i systemu edukacji. Dlatego do opracowania i wdrażania w kraju Ram Kwalifikacji niezbędne będą badania empiryczne dotyczące różnych aspektów nadawania i funkcjonowania kwalifikacji. Dopiero na podstawie wyników badań można będzie rozstrzygnąć wiele kwestii szczegółowych. Między innymi na podstawie badań empirycznych musi być stworzony rejestr kwalifikacji ogólnych i zawodowych, a także wykaz odpowiadających im urzędowych świadectw, dyplomów, certyfikatów i zaświadczeń. W rejestrze kwalifikacje powinny być pogrupowane według poziomów Polskich Ram Kwalifikacji, a tym samym być odniesione do odpowiednich poziomów w Europejskich Ramach Kwalifikacji.

Polska nie zaczyna od zera

Zgodnie z sugestiami zawartymi w materiałach europejskich dotyczących budowania Krajowych Ram Kwalifikacji, w modelu Polskich Ram Kwalifikacji wykorzystane zostały propozycje przygotowane przez Grupę Roboczą ds. Krajowych Ram Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego. Po koniecznych dostosowaniach stanowią one fragment szerszej całości. Duże znaczenie przy opracowywaniu propozycji wstępnego modelu Polskich Ram Kwalifikacji miało także doświadczenie zebrane przez członków tej Grupy Roboczej, a także doświadczenia osób pracujących w poprzednich latach nad krajowymi standardami kwalifikacji zawodowych. Ważne dla przebiegu i wyników prac nad Polskimi Ramami Kwalifikacji były też wiedza i doświadczenia zgromadzone w toku prowadzonych przez wiele lat prac nad podstawami programowymi kształcenia ogólnego.

Współpraca jest niezbędna

Przygotowanie i wdrożenie Polskich Ram Kwalifikacji będzie procesem trwającym kilka lat, w którym uczestniczyć będą nie tylko polski rząd i parlament, ale także pracodawcy, organizacje i stowarzyszenia zawodowe oraz środowiska organizujące kształcenie i szkolenie – w systemie edukacji formalnej i poza nim. Do zrealizowania tego przedsięwzięcia niezbędna będzie dobra koordynacja działań różnych instytucji rządowych, uchwalenie co najmniej kilku ustaw oraz wydanie wielu rozporządzeń nowelizujących obecne uregulowania prawne dotyczące nabywania kwalifikacji. Konieczne będzie także merytoryczne współdziałanie wszystkich zainteresowanych: środowisk gospodarczych, świata akademickiego, instytucji zajmujących się szkoleniami oraz szkolnictwa ogólnego i zawodowego. Nawiązanie dobrej współpracy wszystkich interesariuszy będzie miało istotny wpływ na jakość i tempo wprowadzania, a tym samym na efekty wdrożenia Polskich Ram Kwalifikacji.

¹ Są to:

Dokument roboczy Komisji. Memorandum w sprawie uczenia się przez całe życie, Komisja Europejska, Bruksela, 20 października 2000.

Komunikat Komisji. Tworzenie europejskiego obszaru uczenia się przez całe życie, Komisja Europejska, Bruksela, 21 listopada 2001.

Rezolucja Rady w sprawie uczenia się przez całe życie, Rada Unii Europejskiej, Bruksela, 27 czerwca 2002.

² Por. Komisja Europejska – *Biała Księga Kształcenia i Doskonalenia, Nauczanie i Uczenie się – Na drodze do uczącego się społeczeństwa*, Wyd. Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, Warszawa.

³ na przykład w wydanej w 2004 r. w Warszawie obszernej publikacji *Angielsko-polski i polsko-angielski glosariusz terminów i pojęć używanych w europejskich programach współpracy w dziedzinie edukacji* nie ma takiego hasła, ani w angielsko-polskiej, ani w polsko-angielskiej części słownika.

⁴ Przytoczone za oficjalnym tłumaczeniem na język polski Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r.

⁵ Każdy z ośmiu poziomów jest określony przez zestaw deskryptorów wskazujących na efekty uczenia się odpowiadające kwalifikacjom na tym poziomie w dowolnym systemie kwalifikacji.

⁶ Por. *Krajowe Standardy Kwalifikacji Zawodowych – Rozwój i Współpraca*, red. H. Bednarczyk, I. Woźniak, S. M. Kwiatkowski, MPiPS Warszawa 2007.

⁷ Propozycja opracowana przez Grupę Roboczą ds. Krajowych Ram Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego – złożona w MNiSzW.

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. (Dz. U. z 2009 r. Nr 4 poz. 17).

⁹ W tym gremium Polskę reprezentuje prof. Ewa Chmielecka.

Projekt systemowy, współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, pt. "Opracowanie bilansu kwalifikacji i kompetencji dostępnych na rynku pracy w Polsce oraz modelu Krajowych Ram Kwalifikacji" jest realizowany w latach 2008-2010 przez Ministerstwo Edukacji Narodowej we współpracy z Instytutem Badań Edukacyjnych oraz Fundacją "Fundusz Współpracy" w ramach Poddziałania 3.4.1. Priorytetu III Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Fundacja
FUNDUSZ WSPÓŁPRACY

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

www.krk.org.pl